

Jan Nalaskowski OSPPE

Jasna Góra

w świetle refleksji teologicznej o sanktuariach maryjnych

Wstęp

W encyklice *Redemptoris Mater* Ojciec Św. Jan Paweł II podaje, że „Maryja pozostaje wciąż obecna w dziele Kościoła, który wprowadza w świat królestwo Jej Syna”. Ta obecność Maryi znajduje „...wielorakie środki wyrazu. Posiada ona też wieloraki zasięg działania...”¹.

Jednym z takich wyrazów i ośrodków dynamicznej obecności Maryi są sanktuaria, które poprzez swą „przyciągającą i promieniującą moc” sprawiają, że „nie tylko jednostki czy środowiska, ale niekiedy całe narody i kontynenty szukają w nich spotkania z Matką Pana”. Sanktuarium takim jest niewątpliwie Jasna Góra w Częstochowie².

I. Tajemnica sanktuarium

W ogólnym przeświadczeniu, zwłaszcza wierzących, sanktuarium stanowi - w odróżnieniu od innych kościołów czy kaplic - szczególnie święty fenomen. Jest miejscem, które budzi zainteresowanie, wyobraźnię i dziwny niepokój: „kusi” i zaprasza: każe oczekiwać czegoś niezwykłego, nie tyle przez jasno uświadomioną, ile raczej wyczuwaną „tajemnicę wiary”³, jaką w sobie zawiera. Już sama historia „cudownego miejsca”, opowiadane wydarzenia, sakralna architektura czy też znajdujące się tam pamiątki i wota, a zwłaszcza łaskami słynący wizerunek - serce świętości całego obiektu - uroczysta liturgia i nabożeństwa oraz nieprzeliczone rzesze przybywających i żarliwie modlących się pielgrzymów, a także odwiedziny różnych przedstawicieli Kościoła i państwa, twórców nauki i kultury - wszystko to wywołuje nie tylko podziw i wzruszenie, ale nade wszystko skłania do zastanowienia i modlitwy, domaga się głębokiej religijnej i teologicznej refleksji⁴.

Poszukując dróg wiodących do pogłębienia świadomości na temat sanktuarium maryjnego, zatrzymajmy się nad sformułowaniem podanym w nowym Prawie Kanonicznym i następnie w encyklice, *Redemptoris Mater* oraz w kontekście historii zbawienia.

1. Prawno-kanoniczna definicja brzmi: „przez sanktuarium rozumie się kościół lub inne miejsca święte, do których - za aprobatą ordynariusza miejscowego - pielgrzymują liczni wierni, z powodu szczególnej pobożności” (kan. 1230). To określenie oraz kilka następujących norm (kan. 1231-1234), mówiących o sanktuariach diecezjalnych, narodowych i międzynarodowych, dotyczą również sanktuariów maryjnych⁵.

W podanych uchwałach normatywnych zawarte są - ważne dla nas - następujące normy:

- 1) sanktuarium jest to przede wszystkim miejsce święte, a więc nie tylko kościół, ale może także być inna sakralna budowla lub nawet teren;
- 2) jest to ośrodek religijny wiary i pobożności o charakterze charyzmatycznym, odróżniający się od innych miejsc kultu zwyczajnego i obowiązkowego (np. od kościoła parafialnego)⁶;
- 3) jest to miejsce święte, czyli wyróżniające się zbawczą obecnością i działaniem Boga, gdzie obfituje łaska, a wierni wyjątkowo żywo odczuwają obecność Boga i doznają Jego pomocy;
- 4) właśnie dzięki temu, że objawia się tu nadprzyrodzona moc i łaska - wierni pielgrzymują, aby doświadczyć Boga w tej tajemnicy, jaką to sanktuarium reprezentuje. Może to więc być sanktuarium słynne z tajemnicy Chrystusa (np. Przemienienia Pańskiego), z powodu znajdujących się tam relikwi (np. Krzyża św.), ale najczęściej jest to miejsce sławne z powodu cudownego wizerunku Matki Bożej i Jej szczególnej bliskości i pośrednictwa (np. Lourdes, Fatima), albo też znane ze względu na wyjątkowe wstawiennictwo Świętego (np. św. Antoniego);
- 5) jest to ośrodek szczególnego kultu Bożego, różnych praktyk religijnych, pogłębienia wiary i życia chrześcijańskiego, ośrodek gdzie równocześnie wierni mogą korzystać z obfitszych środków zbawienia, uczestniczyć w uroczystej liturgii Słowa Bożego i sakramentów, a zwłaszcza Eucharystii i Pokuty, a także w innych bogatych w różnorodność praktykach i nabożeństwach;
- 6) wreszcie, tylko wtedy można mówić o sanktuarium we właściwym tego słowa znaczeniu, jeśli otrzymało ono aprobatę Ordynariusza miejsca albo potwierdzenie ze strony kompetentnej władzy kościelnej. Element ten jest ważny, choćby z tego względu, że w ten sposób prawo kanoniczne zamyka drogę „samozwańczym” miejscom kultu i pielgrzymek (por. Oława), mającym niestety swój początek w rzekomych objawieniach prywatnych lub wręcz religijnych halucynacjach.

2. Następnym ważnym dokumentem Kościoła, przekazującym nam prawdę o sanktuarium maryjnym, jest encyklika *Redemptoris Mater* Ojca Św. Jana Pawła II. Jest rzeczą znamienną i godną szczególnej uwagi, że Papież umieszcza sanktuarium maryjne, jego wizję, znaczenie i funkcję pośrodku swoich rozważań o pielgrzymującym Ludzie Kościoła Chrystusowego (część II, n.25-37).

Ojciec Św. podaje, że ustawiczna obecność Błogosławionej Bogarodzicy Maryi w Kościele, który wprowadza w świat królestwo Jej Syna (por. K.K.13) znajduje zarówno w naszych czasach, jak w całych dziejach Kościoła, wielorakie środki wyrazu.

Posiada też wieloraki zasięg działania. I tu, wśród innych sposobów i wymiarów manifestujących tę obecność, Papież wskazuje na liczne i wielkie miejsca pielgrzymkowe, w których wiara chrześcijańska zbudowała poprzez wieki wspaniałe świątynie, jak Gwadelupa, Lourdes czy Fatima i w innych różnych krajach, wśród których jakże nie wspomnieć Jasnej Góry na mojej ziemi ojczystej? (n.28).

Zastanawiając się nad istotą sanktuarium Ojciec Święty mówi o wewnętrznej przestrzeni, w której „*hic et nunc*” - tu i teraz w sposób szczególnie działa Duch Święty. On przez wstawiennictwo Maryi, swej Oblubienicy, wzywa wiernych do pojednania z Ojcem, mocą Chrystusowego misterium Odkupienia. Kościół, partycypując w wierze Maryi „*Służebnicy Pana*”, stale przodującej pielgrzymującemu Ludowi Bożemu - jest ustawicznie przynaglany do współrealizacji „*Nowego i Wiecznego Przymierza*” i do zmagania o „*zespolecie z powrotem całej ludzkości... z Chrystusem - Głową w jedności Jego Ducha* (por.KK13)” (por. RM 28).

Tu też znajdujemy ostateczną podstawę, z której wyrasta pobożność maryjna i pielgrzymowanie Ludu Bożego do wszystkich szczególnych miejsc obecności Bogarodzicy - do Jej sanktuariów i świątyń, „*aby w zasięgu matczynej obecności Tej, która uwierzyła, znaleźć umocnienie swojej własnej wiary*” (RM 28). Z tego punktu widzenia - zauważa dalej Papież - „*można by mówić o swoistej geografii wiary i pobożności maryjnej*”, mającej swój konkretny wyraz w sanktuariach rozsianych na całej ziemi, gdzie pielgrzymują „*nie tylko jednostki czy środowiska miejscowe, ale niekiedy całe narody i kontynenty i szukają spotkania z Matką Pana...*”(RM 28).

Trzeba z najgłębszą czcią i otwartością wyznać, że nikt dotąd nie wskazał na ostateczne źródło „specyfiki” i nie uzasadnił wręcz niezastąpionej roli sanktuariów maryjnych w Kościele, pośrodku pielgrzymującego Ludu Bożego, jak tego dokonał Jan Paweł II w swojej maryjnej encyklice *Redemptoris Mater*.

3. Oprócz rozważań teologicznych i prawnych nad pojęciem maryjnego sanktuarium warto, choćby pobieżnie, zastanowić się nad nim jeszcze ze stanowiska ekonomii zbawczej. Realizacja odwiecznych planów Bożych względem człowieka dokonuje się w czasie. Objawienie Starego i Nowego Przymierza odśladania nam całość zbawczego planu Bożego spełnianego w kolejnych etapach historii ludzkości. Punktem szczytowym tego „wkroczenia” Boga w dzieje człowieka i świata jest Wcielenie Syna Bożego i dokonane przez Niego Dzieło Odkupienia. To „przyjście” Chrystusa, które dokonało się w czasie, nadal się spełnia i trwa poprzez zbawcze pośrednictwo Kościoła, tworząc historię zbawienia (por. KK2; KO2; DM 3). W tej historii Bóg - chociaż wszechobecny - wybiera pewne miejsca, aby w nich w sposób szczególnie działać.

Do takich właśnie miejsc zaliczyć niewątpliwie należy sanktuaria maryjne. Błogosławiona Bogarodzica Maryja, choć zawsze obecna w Kościele, spełnia z upodobania Bożego swe macierzyństwo duchowe w sposób szczególnie w swoich sanktuariach, do których wierni pielgrzymują we wszystkich częściach świata⁷.

Tę myśl reprezentuje również prof. K. Rahner w refleksji nad genezą i tajemnicą maryjnego sanktuarium. Jest on mianowicie zdania, że początków sanktuarium maryjnego i jego rozwoju należy szukać nie gdzie indziej, lecz w historii zbawienia, którą jedynie sam Bóg tworzy i nią kieruje.

Wystarczy dokonać przeglądu dziejów Starego jak i Nowego Przymierza, aby przekonać się, że Bóg wybiera nie tylko poszczególne osoby, ale także czasy i miejsca, aby urzeczywistnić swoje zamysły zbawcze. Tak np. objawił się Mojżeszowi w płonącym krzaku, zawarł przymierze z ludem starotestamentalnym na Górze Synaj, wybrał Betlejem na miejsce narodzenia swojego Jednorodzonego Syna i Golgotę jako miejsce Jego zbawczej śmierci.

Idąc po linii tych rozważań przyjąć należy, że sanktuaria maryjne - jak Lourdes, Fatima, Jasna Góra i inne - wybrał również On sam jako miejsca swego szczególnego miłosierdzia, gdzie bardziej niż w innych świątyniach chce okazywać swą dobroć i udzielać łask człowiekowi poprzez pośrednictwo Błogosławionej Bogarodzicy Maryi. Dlatego wierni doświadczają w sanktuariach maryjnych jakby namacalnie szczególnego działania Bożego, bardziej intensywnie przeżywają swój kontakt z Maryją i stają się uczestnikami wyjątkowych wydarzeń zbawczych. Wydarzenia te mają często swój konkretny wyraz w cudownych uzdrowieniach i nawróceniach, czy też w tak wielkich interwencjach Bożej łaski, że powodują zupełną przemianę jednostek lub całych grup.

Z tak przyjętej koncepcji sanktuariów maryjnych - kontynuuje K. Rahner - płyną nader ważne wnioski natury pastoralnej. Z jednej bowiem strony Kościół zobowiązany jest do pilnego śledzenia „znaków czasu”, aby odczytując zawartą w nich wolę Bożą podejmować właściwą korekturę sanktuarijnej działalności duszpasterskiej. Z drugiej strony - co jest jeszcze ważniejsze - należy zagłębiać się ustawicznie w istotę, odrębność i posłannictwo danego sanktuarium, aby nadal pozostało autentycznym dziełem i narzędziem Bożej ingerencji, aby było wierne zbawczym planom Boga.

Patrząc na sanktuarium maryjne z tego punktu widzenia, ukazuje się ono jako „dane” (dar Boży) i „zadane” (odpowiedzialność).

Ze stanowiska ekonomii zbawienia sanktuarium jest aktem niezbadanej decyzji Boga. Od strony zaś pielgrzymującego ludu Bożego jest ono miejscem szczególnych doświadczeń, przeżyć religijnych i przemian duchowych. Te zbawcze wydarzenia przesycone są szczególną obecnością i macierzyńskim wstawiennictwem Bogarodzicy Maryi⁸.

Innym jeszcze ważnym wymiarem naświetlającym znaczenie i funkcje sanktuarium maryjnego jest wymiar biblijny. Temat ten jednak jest już częściowo opracowany i dlatego zainteresowanym podaje się orientacyjną bibliografię⁹.

II. Działalność sanktuarium maryjnego

Po dokonanym wglądzie w teologiczno-zbawcze wymiary tych świętych miejsc maryjnych, należy z kolei podać zestaw choćby podstawowych działań pastoralnych, jakimi powinny się one odznaczać, aby urzeczywistniać się jako ośrodki kształtowania żywej wiary, prawdziwego kultu i chrześcijańskiego życia oraz właściwej pobożności maryjnej¹⁰.

1. Sanktuaria były i nadal są miejscami wielkiej modlitwy i kultu Bożego. Troska duszpasterska skierowana jest w nich w tym kierunku, aby przybywający wierni mogli bez trudności uczestniczyć w świętej liturgii Eucharystycznej, słyszeć żywe słowo Boże, zwłaszcza o Najświętszej Maryi Pannie, przystąpić do Sakramentu Pokuty i Pojednania, pomodlić się do woli wspólnie i indywidualnie. Trzeba więc w sanktuarium ustawicznie pielęgnować i ubogacać sprawowanie św. Eucharystii, uwzględniając zarówno aktualne momenty roku liturgicznego i przypadające święta, jak również obecnych uczestników, ich specyfikę, poziom religijno-moralny, sytuację egzystencjalną, motywy przybycia.

Należy dokładać starań, aby Najświętsza Eucharystia nie tylko była punktem centralnym i szczytowym każdej uroczystości i pielgrzymki, ale nadto aby uczestnicy przeżywali ją w łączności z Maryją obecną w misterium Kościoła, wielbiącą Boga i bez reszty mu oddaną. Całą bowiem Jej troską jest prowadzić ludzi do udziału w zbawczej Ofierze Chrystusa i adoracji Ojca Niebieskiego.

Podobnie Sakrament Pokuty i Pojednania odbywać się powinien z żywym przeświadczeniem, że obecna tu i bliska Maryja, Matka Miłosierdzia wyjedna każdemu penitentowi dar przebaczenia grzechów, wzbudzi ufność w bezgraniczne Miłosierdzie Boże, pobudzi do skruchy. W związku z tym wskazane są właśnie w sanktuariach maryjnych nabożeństwa pokutne, specjalne katechezy i praktyki religijne, aby wierni tym głębiej przeżyli swoje spotkanie z przebaczącym Bogiem, prawdziwie się nawrócili i zaczęli nowe życie.

2. Inną znamioną funkcją maryjnego sanktuarium jest jego wszechstronne oddziaływanie zarówno na osobowość i charakter człowieka, jego wiarę i życie moralne, jak też na rozwój życia społecznego, kultury i twórczości chrześcijańskiej.

Nie jest więc rzeczą przypadkową, że sanktuaria znajdują się najczęściej w uroczych zakątkach i krajobrazie, że odznaczają się wspaniałą architekturą i sakralnym wyrazem, że wnętrza świątyń są dziełami sztuki. Już sam ten kompleks przyrody i sztuki przygotowuje duszę i serce człowieka, aby otworzył się na piękno ponadziemskie transcendentalne, na Boga. Dlatego też tyle troski o estetyczny wygląd sanktuariów, o poziom artystyczny nie tylko murów, ale i sprawowanej liturgii czy nabożeństw.

Sercem jednak i tajemnicą każdego sanktuarium jest znajdujący się w nim wizerunek Błogosławionej Bogarodzicy Maryi. To on skupia spojrzenia, myśli i pragnienia. To on wzbudza podziw, który z kolei przechodzi w adorację Boga i kontemplację tajemnic Maryi. To on prowadzi do zastanowienia się nad własnym życiem i zaprasza do umiłowania tego, co piękne, wzniosłe, Boże i święte.

Dlatego też jest rzeczą na wskroś słuszną, aby w sanktuariach upowszechniać całą prawdę o Maryi (por. RM 48), ukazywać Jej osobę w bogactwie łask i przywilejów, duchowej głębi, fascynującego życia cnót i postaw.

Stolica Apostolska wskazuje równocześnie, aby w sanktuariach maryjnych odbywały się sympozja i kongresy mariologiczne i maryjne, aby dostępne były różne opracowania, pamiątki, biblioteki i czytelnie, aby głoszone były konferencje, odbywały się spotkania i imprezy artystyczne, projekcje filmów religijnych i inne wydarzenia tego rodzaju. Wszystko to w tym celu, aby pogłębiała się znajomość osoby i tajemnicy Maryi, aby zapalało się pragnienie naśladowania Jej we własnym życiu.

3. Do sanktuariów maryjnych przybywa wielu pielgrzymów z nadzieją, że w tym świętym Miejscu, pod macierzyńskim spojrzeniem Maryi, znajdą rozwiązanie własnych, często bardzo trudnych, problemów życiowych, właściwą drogę, zawód, kierunek, sens swego życia i przyszłości. Sanktuaria maryjne są według myśli Kościoła, ze swej niejako natury do tego predestynowane, aby przybywającym ukazywać w pełnym świetle godność człowieka, powołanie kobiety, wartość i znaczenie rodziny, wychodzić naprzeciw ich problemom i pomagać w znalezieniu rozwiązań.

W sposób szczególny sanktuaria maryjne są tymi miejscami, gdzie budzą się powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego. Przeto akcje powołaniowe nie mogą być obce żadnemu sanktuarium. Z każdego bowiem sanktuarium promieniuje Matka Najświętsza jako Ta, która posłyszała głos Boży, uwierzyła i została do końca wierna.

4. Od wieków znane były również sanktuaria i ośrodki pielgrzymkowe z różnorodnej dobroczynności, działalności charytatywnej, z spieszenia z pomocą materialną potrzebującym, z troski o chorych i cierpiących. Zadanie to, choć w różnym stopniu, winny sanktuaria maryjne nadal spełniać. Potrzebujący mają niejako prawo, właśnie tu w miejscu szczególnej obecności i czci Matki Najświętszej, doznać i doświadczyć życzliwości i pomocy. Nadto, we współczesnym świecie, sanktuaria są wezwane do tego, aby dawać świadectwo życia Chrystusa Ewangelią, konkretyzować ją i zamieniać w czyn wszechstronnej miłości bliźniego. W sanktuariach maryjnych trwać więc musi nadal, bardziej niż gdzie indziej, klimat ciepła, wzajemnej życzliwości, ochotnej dłoni, zatroskania, nadziei i radości.

5. Zamykając zestaw przymiotów i funkcji, jakimi w myśl Kościoła odznaczać się powinny sanktuaria maryjne, wymienić trzeba jeszcze jedno zadanie, a mianowicie otwarcie się na ekumenizm, nowe ruchy i inicjatywy ewangelizacyjne. Sanktuaria maryjne, dzięki wielorakim charyzmatom, spełnianym posługom i jednoczącej mocy, uczestniczą w sposób szczególny w misji Kościoła Powszechnego. Oczekuje się więc od nich, aby były wrażliwe na sprawy dialogu międzywyznaniowego, na apostołat ludzi świeckich, na nową ewangelizację. Zachowując swoją tożsamość mają popierać to wszystko, co służy rozwojowi Kościoła, duchowości, ruchom kulturotwórczym, co sprawia, że rośnie maryjność katolicyzmu i duch zjednoczenia wszystkich w jedną rodzinę dzieci Bożych.

III. Jasnogórskie sanktuarium maryjne

Po zastanowieniu się nad fenomenem i tajemnicą maryjnych sanktuariów w ogólności, skupimy teraz naszą uwagę i myśli wyłącznie przy Jasnej Górze w Częstochowie gdyż o nią nam w przeprowadzonej tu refleksji przede wszystkim chodzi¹¹.

„Jasna Góra! Ileż uczuć w sercu każdego Polaka wywołują te dwa słowa! Jak głęboką zawierają w sobie treść! Wszak to serce religijnego życia narodu, to wielki na polskim niebie Znak; tron szczególnego miłosierdzia, jaki sobie Maryja na tym miejscu obrała. Nie ma sanktuarium, z którym by naród tak niepodzielnie łączył swoje losy, swoją przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, swoje tęsknoty i nadzieje... do Częstochowy idzie lud Boży, by się wymodlić... Urzeka go bowiem, przynagla jak magnez, cudowny wizerunek Tej, co Jasnej broni Częstochowy. Tu naród polski zostawia swoje łzy i troski, stąd czerpie nowe moce. Gdyby mogły przemówić Jasnogórskie mury, ileż by odkryły tajemnic radosnych, bolesnych i chwalebnych poszczególnych serc, jak i całego polskiego narodu”¹².

Zgodnie z powziętym założeniem staraliśmy się dotąd patrzeć na Jasną Górę ze stanowiska ogólnych rozważań teologicznych na temat sanktuariów maryjnych w Bożych planach zbawczych, w tajemnicy Kościoła i jego pastoralnej działalności, w przeżyciach pielgrzymów i oczekiwaniach wiernych.

Teraz w trzeciej części refleksji, należy wydobyć i przedstawić te cechy i elementy, które w sposób szczególny wyodrębniają Jasną Górę spośród innych sanktuariów, wyróżniają i określają jej charakter. Jest rzeczą zrozumiałą, że w obrębie tego artykułu dokonać będzie można jedynie pewnego zestawu specyficznych znamion związanych wyłącznie z Jasną Górą i jej wielkością.

1. Stolica duchowa Polski

Jasna Góra stanowi niewątpliwie wyjątkowy rozdział w dziejach Kościoła i Narodu, w dziejach poszczególnych pokoleń, rodzin polskich, serc i dusz¹³.

Od niemal sześciuset lat oddziaływanie Jasnej Góry obejmuje z wolna cały naród, wszystkie ziemie, a nawet kraje sąsiedzkie.

Z chwilą gdy król Polski Jan Kazimierz, po potopie szwedzkim, dokonał uroczystej elekcji Matki Najświętszej na Królową Korony Polskiej i złożył ślubowania - Jasna Góra stała się zdecydowanie pierwszym i głównym sanktuarium Narodu, a zarazem Stolicą Duchową Polski¹⁴.

Wystarczy z kolei spojrzeć w *Kalendarium Jasnogórskie*, aby się przekonać, jak ustawicznie wzrastało znaczenie tego świętego miejsca. Dokonywały się tu bowiem przez wieki najwyższej rangi wydarzenia i akty, zarówno religijne, jak i narodowe czy patriotyczne¹⁵.

Były okresy, w których w sposób nader wyraźny ujawnia się coraz większe zespolenie kultu Jasnogórskiej Bogarodzicy z narodem i państwem polskim. Przykładem tego są ogromne pielgrzymki dziękczynno-błagalne wiernych na Jasną Górę w intencji zwycięstwa nad dręczącym złem czy niedolą, a także władców Polski i ich rodzin. Na Jasnej Górze składano też mnóstwo wot indywidualnych i prywatnych, a także zdobyte sztandary, będące darem wotywno-dziękczynnym polskich królów i książąt lub hetmanów¹⁶. Dalszym świadectwem wyjątkowości Jasnej Góry, jako Stolicy - Duchowej Stolicy Polski, są pielgrzymki i przybywanie wielkich ludzi Kościoła i Narodu, zasłużonych twórców kultury, ludzi świata nauki, medycyny, dzieł charytatywnych i ewangelizacyjnych. W nie mniejszym stopniu wyjątkowość tę tworzą przybywające z całej Polski doroczne grupy, o charakterze zawodowym, spotkania wspólnot religijnych, charytatywnych, społecznych, licznych zrzeszeń, stowarzyszeń i zespołów. Wszystkie one, choć w różnym stopniu, kształtują swoją świadomość i życie w powiązaniu z tym świętym miejscem, z tajemnicą obecności Matki Bożej z Kościołem.

Podkreślić trzeba, że oprócz jednoczących wartości religijnych i rozwoju kultu Matki Bożej Królowej Polski Jasna Góra była nośnikiem bogatych treści, które zwykło się nazywać „polskością”. Świadomość narodowa ściśle wiązała się ze świadomością religijną. Tu, jak nigdzie indziej, łączyły się w jedno sprawy najważniejsze dla Narodu, zwłaszcza troska o wewnętrzną wolność ducha i suwerenność oraz wola odzyskania utraconej niepodległości, z działaniem Kościoła kształtującego wiarę i moralność polskiego społeczeństwa¹⁷.

Tak, dzięki Jasnej Górze, trzy wielkie wartości, jakimi są dla Narodu: polskość (odrębność i niepodległość), Kościół (religia i moralność) oraz Maryjność (kult i wzór dobrego życia) zespały się w jedną rzeczywistość bytu narodowego. Jasna Góra była zawsze miejscem lepszego wycucia tego, co służy Ojczyźnie, co słuszne, co prowadzi do jedności. Patrząc głębiej, należy powiedzieć, że na Jasnej Górze Bóg sam utworzył ośrodek jedności narodu polskiego. To On „dał narodowi polskiemu w Najświętszej Maryi Pannie prawdziwą pomoc i obronę a Jej święty Obraz jasnogórski słał niezwykłą czcią wiernych” (modlitwa z formularza mszy św. na 26 VIII).

Wiele wydarzeń, które wpisały się w dzieje Jasnej Góry, podobnie jak Jasna Góra wpisała się w wiele innych wydarzeń, ukazuje, jak teologia Sanktuarium

krzyżuje się tu i dopełnia w teologii Narodu¹⁸. Potwierdzeniem tego jest fakt, że cały Rok Jubileuszowy 600-lecia Jasnej Góry określało się w oficjalnych dokumentach i programie Kościoła w Polsce jako Jasnogórskie Magnificat Narodu. Rzecz to raczej niespotykana w odniesieniu do jakichkolwiek, nawet narodowych sanktuariów świata¹⁹.

Są to tylko ślady niektórych dróg, mocą których właśnie na Jasnej Górze świadomość narodowa scalała się ściśle i przenikała ze świadomością religijną, wartości społeczne i kulturowe - z chrześcijańskimi. W ten sposób wzrastał duchowy, religijny i narodowy prestiż oraz integracyjne znaczenie jasnogórskiego sanktuarium²⁰.

Poprzez stulecia Jasna Góra ukształtowała się i wzrosła jako Stolica Duchowa Polski, a zarazem jako siedziba Królowej Narodu. Tu przybywały i przychodzą pokolenia, aby Ją czcić, tu Polacy szukają światła i mocy, tu coraz to nowe pokolenia przeżywają swoje religijne i patriotyczne tajemnice pod okiem i za pośrednictwem swej Matki i Królowej²¹.

2. Najświętsze Miejsce Narodu

Jest to drugie znamienne określenie Jasnej Góry. Według powszechnych i najgłębszych przekonań, nie ma w Polsce bardziej świętego i wznioślejszego miejsca, kościoła, świątyni, niż Jasna Góra w Częstochowie.

Upatruje się w niej Stolicę Duchową Polski, ale nieodłącznie z przyjęciem, że Jasna Góra jest zarazem, a może przede wszystkim miejscem świętej obecności Błogosławionej Bogarodzicy Maryi, Matki i Królowej Narodu²². Dzięki Jej obecności przybywają tu pielgrzymi, dokonują się święte sprawy Boże, a z sanktuarium promieniuje dziwna duchowa moc, przyciągająca na to miejsce całą Polskę, a także pielgrzymów z zagranicy.

Uważa się, że jedynie jasnogórskie sanktuarium jest tak święte jak Betlejem, Nazaret, Kana Galilejska, jak Góra Kalwaria. Nie ma drugiego takiego miejsca czy sanktuarium w Polsce, które byłoby tak uświęcone obecnością Maryi²³, które byłoby większym ośrodkiem pielgrzymkowym i większym źródłem łask, a zarazem nawróceń i mocy, jak Jasna Góra.

Że Jasna Góra jest świętością całego Narodu, wskazuje określenie jej jako „*Domu Matki i Królowej wszystkich Polaków*”²⁴. Z predylekcją posługiwał się tym terminem ks. Kard. St. Wyszyński, podkreślając, że do tego Domu przybywają pielgrzymi z różnych zakątków Polski i świata, gdyż czują się tu najlepiej i najbezpieczniej. Naród przychodzi, bo wie, że tu jest Prawda, bo tu jest Rodzicielka Prawdy, że tu jest sprawiedliwość, bo tu jest Matka Tego, który zwał się słońcem sprawiedliwości, bo tu jest Matka Pięknej Miłości, która nosiła w swoim sercu samą istotą Miłości²⁵. „*Wracając do waszych domów - mówił Prymas - zabierzcie z Jasnej Góry tę łaskę, aby poszły za Wami najlepsze, macierzyńskie, troskliwe i czujne oczy najlepszej naszej Jasnogórskiej Pani i Matki*”²⁶.

Jasna Góra jest Domem i sanktuarium całego Narodu - podkreślał z mocą Ojciec Święty Jan Paweł II w czasie swej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny: „Trzeba przykładać ucho do tego Świętego Miejsca, aby czuć, jak bije serce Narodu w sercu Matki... A jeśli bije ono tonem niepokoju, jeśli odzywa się w nim troska i wołanie o nawrócenie, o umocnienie sumień, o uporządkowanie życia rodzin, jednostek, środowisk - trzeba to wołanie przyjąć” (Jasna Góra, 4 VI 1979).

Jasna Góra jest, w pełnym sensie tego słowa, Miejscem zbawczego spotkania Boga z całym Jego ludem, żyjącym na polskiej ziemi, spotkaniem, w którym jest obecna i będzie z nim Jego Matka i Królowa. Te wielkie spotkania dokonują się zwłaszcza w czasie wielkich pieszych pielgrzymek, dorocznych Modlitw, Świąt i różnych uroczystości²⁷.

Jasnogórska ewangelizacja jest również szczególna i niepowtarzalna. Na Jasnej Górze głosi się, że Maryja jest nie tylko na tym miejscu obecna, ale wśród pielgrzymującego Kościoła, w dziejach Narodu, w sprawach ludzkich, w rodzinie i kulturze. Ona jest wierną Przewodniczką wiary pokoleń ludzi, wspólnot, społeczeństw na ich drogach wiodących ku wiecznej ojczyźnie²⁸.

Ów rys macierzyński Świętej Bożej Rodzicielki z Jasnej Góry przeniknął całe polskie chrześcijaństwo, całą działalność Kościoła, wnosząc we wszystkie wymiary życia i aktywności ludzkiej szacunek i poczucie świętości do wszystkiego, co wiąże się z godnością człowieka, z religią i moralnością, życiem rodzinnym i wychowaniem. Przez wieki jasnogórska ewangelizacja i pastoralna działalność prowadziły polskie pokolenia do wewnętrznej wolności od zła i grzechu, ku świętej wolności dzieci Bożych²⁹.

3. Góra nadziei i zawierzeń

Nie trzeba dowodzić, jak dramatyczne były nasze dzieje. Ile nasz naród przeszedł doświadczeń, cierpień, prób, zwycięstw i klęsk. I „gdy wszystkie światła dla Polski zgasły, to wtedy zawsze jeszcze była Święta z Częstochowy i Kościół”³⁰.

Właściwie od zwycięskiej obrony Jasnej Góry, czyli połowy XVII wieku, Naród polski we wszystkich swoich udrękach, przeciwnościach i burzach dziejowych z większą jeszcze niż dotychczas nadzieją patrzy ku Jasnej Górze Zwycięstwa ufając, że przyjdzie nam stąd pomoc we właściwym czasie.

Modlitwa z formularza Mszy św. na uroczystość Matki Bożej Jasnogórskiej - 26 VIII - przypomina nam, że „Wszchemogący Bóg dał nam w Najświętszej Maryi Pannie przedziwną pomoc i obronę”. Jej pomoc i opieka trwa, a ufność w Jej macierzyńskie pośrednictwo i łaskę skutecznego wstawiennictwa nie zmniejsza się. Kaplica Jasnogórska z Cudownym Wizerunkiem Matki i Królowej Polski była od stuleci miejscem, gdzie pokolenia czerpały siły, gdzie katolicyzm się umacniał, gdzie Naród przetrwał zabory i okupację³¹.

„Tu na Jasnej Górze rozniecał się przez wieki na cały kraj płomień nadziei. Nigdy nie gasło światło Jasnej Góry. Nadzieją rozpałało się serce Ojca Kordeckiego, Konfederatów Barskich, powstańców tych narodowych zrywów. Wielka

nadprzyrodzona Nadzieja wędruje przez wszystkie parafie Ojczyzny w Jasnogórskim Obrazie Nawiedzenia” - głosił ks. Prymas Polski J. Glemp przed uroczystością jubileuszową 600-lecia Sanktuarium, obchodzoną z Ojcem Świętym Janem Pawłem II, 19 czerwca 1983 r. na Jasnej Górze.

Faktycznie od samego początku Jasna Góra była znakiem niezłomnej nadziei, mocy i pociechy dla polskich pokoleń, wodzów, królów, rycerzy, cierpiącego ludu, dla chorych pragnących uzdrowienia czy innej szczególnej łaski³². Mówią o tym kroniki Jasnogórskie, wota, przysyłane prośby i podziękowania, błagalno-dziękczynne pielgrzymki. Świadectwa dokonanych zwycięstw, składane ślubowania i przybywające pielgrzymki ujawniają prawdę o roli, jaką odegrało jasnogórskie sanktuarium i kult Matki Bożej Królowej. One dawały moc, odwagę i zapal, aby walczyć o niepodległość, aby zwalczać różne formy przemocy, tyranii, narzucanego nihilizmu i konsumpcji. Jasna Góra posiadała moc przeciw różnym „potopom”³³ rusyfikacji, germanizacji czy ateizacji społeczeństwa. Ona i dziś czeka na nowych bohaterów Ojczyzny i apostołów Kościoła³⁴.

Prawda o szczególnej obecności i macierzyńskim pośrednictwie Maryi wobec polskiego Narodu oraz o królewskiej godności Matki Najświętszej należała do istotnego przekazu jasnogórskiego posługiwania. Prawda ta nie tylko wyróżnia Jasną Górę od innych sanktuariów maryjnych, ale nadto jest podstawą Nadziei, kultu i ogólnopolskich zawierzeń i ślubowań, jakie Naród składał „*Wielkiej Boga Człowieka Matce*”³⁵.

Nie sposób zająć się tu uwarunkowaniami składanych ślubów czy zawierzeń, ani analizą treści i oczekiwań w nich zawartych. Trzeba więc poprzestać na pewnym tylko ich zasygnalizowaniu.

Pierwszy oficjalny akt, podany przez historię, to Śluby króla Jana Kazimierza. Był to najwyższej rangi hołd i zobowiązanie królewskiej godności i państwowej władzy wobec Bogarodzicy Maryi, wieńczące Ją tytułem Królowej Korony Polskiej. Dla nas dziś szczególnie ważne są zawierzenia i śluby, jakie Episkopat Polski w imieniu całego Narodu składał, gromadząc się na Jasnej Górze w okresie powojennym. Było to najpierw 8 IX 1946 r., potem 26 VIII 1956 r. - Śluby Narodu, które co roku są po dziś dzień ponawiane, następnie 3 V 1966 r. - Milenijny Akt Oddania w macierzyńską niewolę Maryi Królowej Polski, za wolność Kościoła; wreszcie 12 IX 1971 r. - Akt Oddania Świata Matce Kościoła.

Na szczególną uwagę zasługują zawierzenia, jakie sam Ojciec Święty kierował do Jasnogórskiej Bogarodzicy podczas swoich pielgrzymek do Ojczyzny. W jasnogórskim sanktuarium zawierzał Matce Kościoła wszystkie jego sprawy ewangelizacyjne i ekumeniczne, naszą Ojczyznę z jej „*trudnym dziś*”, młode pokolenia, by z Ewangelią w sercu, Mocą zstępującego Ducha Świętego, pokonywały wszelkie ateizmy i budowały nowy porządek świata.

Wszystkie te ofiarowania, śluby i zawierzenia, co należy podkreślić, miały zawsze charakter ogólnopolski i ogólnokościelny, biblijny i charyzmatyczny. W konsekwencji sprawiają one w znacznym stopniu to, że Jasna Góra siłą tego faktu uwierzytelniała

swój ogólnopolski charakter, nadrzędność wobec innych sanktuariów maryjnych i ożywiła swą więź ze Stolicą Apostolską, wkraczając coraz bardziej w Powszechność i misję Chrystusowego Kościoła.

Zakończenie

Przeprowadzona refleksja nad Jasną Górą na tle teologicznych przesłanek i orzeczeń, określających, czym są sanktuaria maryjne, pomogła nam dokonać wglądu w fenomen i tajemnicę Świętego Miejsca.

Trzeba uznać, że Jasna Góra jest od zarania szczególnym darem zbawiającego Boga dla pokoleń polskiej ziemi i wszystkich przybywających tam pielgrzymów. Wielkość i znaczenie tego miejsca trzeba przede wszystkim rozważyć ze stanowiska wiary, analizując jego wymiar wertykalny (obecność Boga i macierzyństwo Maryi), rozważyć jego wymiar horyzontalny (obecność sanktuarium w dziejach Kościoła i Narodu) oraz uwzględnić wymiar personalny (osobową odpowiedź wiernych na Boże wezwanie do współpracy z łaską zbawienia).

Biorąc te punkty widzenia pod uwagę, można stwierdzić, że Jasna Góra głęboko przeniknęła duszę polską, życie religijne i moralne Polaków. Scalając miłość Boga z miłością Ojczyzny - poprzez bezgraniczną ufność i zawierzenia Błogosławionej Bogarodzicy Maryi - Jasna Góra stała się i ustawicznie się staje i rozwija jako sanktuarium maryjne o pierwszorzędnym znaczeniu dla dziejów Kościoła i Narodu Polskiego. Ten fakt stanowi bezprecedensową szansę, która nie tylko zachęca do dalszych badań, ale nade wszystko zobowiązuje do zaangażowania i wielostronnej współpracy z Maryją Matką Jezusa i Królową Polski.

Przypisy:

- ¹ Por. Kard.K.Wojtyła, *U podstaw odnowy, Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972, s.139-141.
- ² Por. Kard.K.Wojtyła, *U podstaw odnowy, dz.cyt.*, s.139-141.
- ³ Por. Bp J. Ablewicz, *Słowo wstępne*, "Tarnow. Studia Teolog." t IX, 1983, s.5.
- ⁴ Zob. M. Borzyszkowski, *Z pielgrzymką do Częstochowy. Pamiątniki i wspomnienia*, Olsztyn 1985.
- ⁵ Por. F. Pasternak, *Status prawny sanktuariów w Nowym Prawie Kanonicznym*, "Prawo kanoniczne" 28/1985, nr 1-2, s.222-228.
- ⁶ Por. J. Majka, *Rola Jasnej Góry*, "Tygodnik Powszechny" 41/9 X 1960, s. 3.
- ⁷ *Dz.cyt.*, s.16.
- ⁸ Podane tu myśli pochodzą z rozmowy, jaką osobiście przeprowadziłem z ks. prof. K. Rahnerem na temat teologii sanktuarium maryjnego, podczas sterreichischer Pastoraltagung w Wiedniu-Lainz, 28. XII 1976r. ; por. J. Nalaskowski, *Jasna Góra. Marienshailigtum und Wallfahrtsort*, Częstochowa-Jasna Góra 1983, s.9-10.
- ⁹ Por. Bp J. Ablewicz, *Pielgrzymka...*, *dz. cyt.*, s.13-24 ; M. Bednarz, *Znaczenie sanktuarium w Piśmie św.*, s.25-36; T. Brzegowy, *Izrael pielgrzymujący*, Tarnowskie Studia Teolog, t. IX.1983, s.37-51; R.J. Abramek, „Jasnogórska” mariologia Kardynała Karola Wojtyły Papieża Jana Pawła II, "Studia Claromontana", Jasna Góra 1981, t.I, s.7-38. W podanych opracowaniach można znaleźć dalszy ciąg pozycji bibliograficznych.

- ¹⁰ Por. Wskazania i Propozycje Obchodu Roku Maryjnego wydane przez Kongregację Kultu Bożego w Notitiach 251 (1987), s.342-396 oraz zalecenia Komitetu: Consilium Primarium Anno Mariali Celebrando, E Civitate Vaticana, di 7 X 1987, Prot. N. 467/87.
- ¹¹ Jest rzeczą zrozumiałą, że ze względu na zakres problematyki i bardzo wiele opracowań zatrzymamy się tylko przy najbardziej charakterystycznych znamionach jasnogórskiego sanktuarium. Wydaje się więc rzeczą wskazaną, aby posłużyć się głównie wypowiedziami dwóch wielkich teologów i czcicieli M.B. Jasnogórskiej: Prymasa Kard. S.Wyszyńskiego i Ojca Św. Jana Pawła II.
- ¹² W. Zaleski, *Jasna Góra 1382-1982*, Łódź 1981, s.5.
- ¹³ *Matka Boża w moim życiu*, Kraków 1984 oraz *Z pielgrzymką do Częstochowy. Pamiętniki i wspomnienia*, Olsztyn 1985. Jednak są tam tylko okruchy problematyki sanktuarium jasnogórskiego. Pewne impresje i wspomnienia o Jasnej Górze zawarte są również w miesięczniku „Jasna Góra”.
- ¹⁴ Por. R.J. Abramek, *Teologia Sanktuarium jasnogórskiej Bogarodzicy*, w: *Jasnogórski Ottarz Ojczyzny*, Częstochowa 1991, s.12-15.
- ¹⁵ *Kalendarium Jasnogórskie*, w: *Panno Święta co Jasnej bronisz Częstochowy*, Paryż 1982, s.8-10 oraz Z.S. Jabłoński, *Rzeczywistość Jasnej Góry ważniejszymi wydarzeniami pisana*, w: *Tyś wielką chlubą naszego narodu*, Częstochowa 1991, s.277-318.
- ¹⁶ Por. R.J. Abramek, *dz. cyt.*, s.19.
- ¹⁷ Por. Z.S.Jabłoński, *Jasna Góra, ośrodek kultu maryjnego 1864-1914*, Lublin 1984, s.365.
- ¹⁸ Por. R.J.Abramek, *dz.cyt.*, s.16.
- ¹⁹ *Dz.cyt.*, s.16.
- ²⁰ Por. Z.S.Jabłoński, *dz.cyt.*, s.40,365.
- ²¹ Por. Jan Paweł II, *Homilia na Jasnej Górze, 4 czerwca 1979*.
- ²² Por. J.Pach, *Jasnogórska Maryja według kazań Prymasa Stefana Wyszyńskiego wygłoszonych w latach Wielkiej Nowenny (1957-1966)*, praca magisterska (mps), Kraków 1982, s.65-68.
- ²³ Modlitwa z 28/29 V 1961, mps nieaut. APP 1961.
- ²⁴ Por. J.Pach, *Jasnogórska...*, s.88-90.
- ²⁵ Por. Ks.S.Kard. Wyszyński, *W światłach Tysiąclecia*, Kraków 1981, s.11.
- ²⁶ Kaz. z 26 VIII 1963, mps APP t. 15 (1963), s.99-102.
- ²⁷ Por. R.J.Abramek, *dz.cyt.*, s.15.
- ²⁸ Por. R.J.Abramek, *dz.cyt.*, s.11
- ²⁹ Por. Jan Paweł II, *Homilia podczas jubileuszowej Mszy św. na Jasnej Górze, 19 czerwca 1983*.
- ³⁰ *Pamiętniki Franka gubernatora*, cyt. za: *List Episkopatu Polski na trzechsetlecie śmierci przeora A.Kordeckiego, 25 I 1973*, w: *Panno Święta co Jasnej bronisz Częstochowy*, 1981, s.92.
- ³¹ Por. R.J.Abramek, *dz.cyt.*, s.16.
- ³² O.Melchior Królik, *Cuda i łaski Matki Bożej Jasnogórskiej*, w: *Tyś wielką chlubą naszego narodu*, Częstochowa 1991, s.381-404.
- ³³ Modlitwa z 28/29 V 1961, mps nieaut. APP 1961.
- ³⁴ Por. R.J.Abramek, *dz.cyt.*, s.18-20.
- ³⁵ *Dz.cyt.*, s.11.